

آق شعر

آق شعر يعنى هر قنداق عروضى وزن و قافيه دن قوتيلگن شعر دنياسى. بونداق شعرنى ايران آدرى توركلريدن بولگن احمد شاملو يا (ا. بامداد) بيرينچى بوليب، شو يوزييللىك نينگ اوچينچى اونليگيده تانيتدى و اداغيگچه اوز يوليدن قيتمهدى. او ۱۶ دفتر شعر ترفتگن و همه سى هم آق شعر دن عبارت.

آق شعرگه قرشيليكلر همه سيدن هم كوپراق بولگن، اما بوگونگه كېليب، بير قنچه شاعرلر و كوپدن كوپ شعرى اورنكلر ادبيات دنياسيگه اوزى نينگ بارليگىنى اثبات قىلگن.

ابندى آق شعر نينگ ابنگ مهم خصوصيتلرى نيمه دن عبارت؟

1 - آق شعرده هېچ قنداق قراردادى وزن يعنى عروضى يا هجايى وزن يوق. فقط گينه سوزلر آره سيده گى معنا و حرفلر تکراريدن تاپيلگن اويغونلىك بار. انه شو اويغونلىك، گاهيده بير آهنگ دېك قولاققه اېشيتيليشى ممكن.

2 - آق شعرده قافيه و ردیف يوق. اگر گاهيده قافيه گه اوخشش سوزلر كېلگن بولسه هم، اته يلب و عمد بيلن اېمس، بلكه اوز- اوزيدن طبعى شكلده نمايان بولهدى.

3 - آق شعرده آرتيقچه و كېرهك سيز سوزلر يوق. قافيه و وزن دن قاجيش هم انه شو مقصد اوچون اېدى. دېمك، آق شعر ده مكمل و توليق بير مضموننى ابنگ كېرهكلى سوزلر بيلن يازيش كېرهك و بيهوده و آرتيقچه سوزلر بيلن اونى چوزيش كېرهك سيز دير.

4 - آق شعر نينگ وزن و قافيه يعنى موسيقى دن بوشب قالگنى اوچون اوقووينى اوزيگه جلب ابته آليش بير مهم عنصرى بوليشى كېرهك اېدى. بو عنصر معنا يا مضمون نينگ ينگى ليگى، زمانوى ليگى، مهم ليگى و همه دن كوره گوزهل ليگى دير. شونينگ اوچون، حتا اگر معمول بولگن عشق موضوع سيده هم آق شعر يازيلسه، ينگى ليك و گوزهللىك عنصرى بوليشى شرط. بو مقصد اېسه، ينگى تخيل، ينگى تصوير، ينگى سمبول، ينگى مضمون، ينگى تيل و ينگى سوز تركيبلىرى بيلن ميسر بوله آلهدى، خلاص.

5 - آق شعر ده كلاسيك شعرلرگه اوخشش خيلمه-خيل موضوعلر بير شعرگه تيفيلمه يدى. يعنى اگر غزلده هر بيت مستقل بير مضمون گه اېگه بوليب، اولرنى فقط وزن و قافيه اوشلب سقله گن بولسه، آق شعرده معنا و مضمون شو رابطه نى تا مينله يدى. تورلى مضمونلر و خيلمه-خيل تصويرلر، آق شعرنى تيتيليشگه آليب بارهدى.

شونينگ اوچون، كلاسيك شعرلر ده مضمون نينگ باغله نيشنى (ابنلىك يا افقى) و آق شعر نينگ باغله نيشنى (بويليك يا عمودى) ارتباط دېديدلر.

كلاسيك شعر دن بير بيتنى اجره تيب آليب، تورلى سوزلر يميزده قولله شيميز يا بيتلرنى (مطلع دن تشقري) آلدن كپين قيليشيميز ممكن. شونده شعرگه بيرار نقصان يېتمه يدى، بيراق آق شعر دن بير مصرعنى آليب تشلش يا مصرعلرنى آلدن كپين قيليش ممكن اېمس، يا هېچ بولمسه آسان اېمس. چونكه ايتيب اوتگنيميز دېك، آرتيقچه و كېرهك سيز سوز اونده يوق و مضمون يوقايدن پستگه قره ب آچيلىب يا شكل لنيب كېلهدى.

6- شونینګدیک کلاسیک شعرلرده عروضی وزن و قافیه نینگ تارلیگی شاعرنی تیښی سیندیریش یا که تیل قاعدهلرینی بوزیش یا سوزلرنی قیسقرتمه شکلیده ایشلهتیش که مجبور قیلردی، اما اېندی آق شعر بو امکانی کپنګهیتیرګن.

بیز ایستهګن پیام یا ګپیمیزی وزن و قافیه چپګره سیدن چیققنیمیز اوچون اېرکین ایته آله میز. شونداق اېکن، آق شعر ده تیل ګرامرینی بوزیش اصلا کپرهک اېمس. نېګه فعلنی آخرګه اېمس اولګه یا اؤرته ګه، فاعلنی اېسه اولګه اېمس آخرګه یا اؤرته ګه، مفعولنی هم اؤز جابیدن آلیب، بشقه یبرګه کوچیریب کپلتیریشیمیز کپرهک؟ حاضر عروضی وزن هم، قافیه هم، قولیمیزی باغلهګنی یوق. شوندهی اېکن، شعرنی کوچیمیز باریچه سوچه راق اؤزبیکچه قیلشکه و اؤزبیک تیلی دستوریګه ماس یازیشکه اورینیشیمیز کپرهک. البته ګاهیده سوز تاثیرینی کوچهیتیریش اوچون کپرهک بولسه، میلی.

7 - افغانستانده ایلک بار اؤزبیک تیښده آق شعر یازګن کیشی هم، مطبوعاتده ترقتګن کیشی هم، زمانه میزنینگ ایلغار فکرلی اتاقلی بیلیمدان، شاعر، تحقیقاتچی، سیاستچی و مترجمی پروفیسور شرعی جوزجانی دیر.

جناب شرعی جوزجانی نینگ ایلک شعری «ینگ ییل» دیب ناملنهدی و خلق جریده سی نینگ ایکنچی سانیده ۱۳۴۳ هجری شمسی یا ۱۹۶۵ میلادی ییلده نشر بولګن. ایکنچی شعر هم عین شو شاعر دن عین جریده نینگ اوشه ییلگی اوچینچی سانیده ترقلګن. ایکنچی شعر «ینگ زمان ترانه سی» دیب ناملنهدی.

دکتور شرعی جوزجانی نینگ شعرلری حاضرګچه اوچ توپلم ده نشر اېتیلګن: یشه سین پرتیه، آمو دریا و یوره ک سرلری. بو توپلم لرده اساسن آق شعر و برماق وزنیده ګی شعرلر جایلشګن و قسمن عروض وزنیده یازګن شعرلری هم بار.

پروفیسور شرعی جوزجانی نینگ بیرینچی ترقه تیښ ګن آق شعرینی حرمتلی ادیب و شاعریمیز جناب کاظم امینی "تذکره شعرای جوزجانان" کتابیده (۹۸ بیت) هم نشر اېتګن، اما شاعر نینگ اوزی ایتیشیچه بو تذکره ده اؤزګرتیریلیب نشر اېتیلګن و شاعرنی قانیقتیرمهیدی. مېن قوییده شو ایکی شعرنی ترقتنه من. ادبیات ساحه سیده تحقیقات قیلده دیګانلر انه شوندن فایده لنسینلر و اوشه تذکره ده ګی شعرګه اساسلنمه سینلر:

بیرینچی شعر:

ینگ ییل

زمانه نینگ قولی، بیر اېسکی بېتنی اودردی

بیر اؤزګه بېت آچدی

حیات دفتريدن.

اول اېسکی بېت ګه یازیلګن، نه لر؟

- مجاهده لر،

خلاق ایچره تیریکلیک اوچون مبارزه لر،

قرانغو کپچه قرا شاملر، قرا نقشی،

بو کپچه لرده، یاروق تانګلر انتظارلری،

بولر یازیلګن دور.

- بو ینگ بېتګه...؟

- یازیلگه ی:
 اولوغ عزیمت لر،
 بویوک اراده لر و خلق ارا مودت لر
 ایناغهلک غزلی، تینچلیک ترانه لری.
 کابل، حمل آبی، ۱۳۴۳ (۱۹۶۵) بیل

 ایکینچی شعر:

ینگى زمان ترانه سى

سلام ینگى بیل، ای ینگیلیک نینگ اپلچیسى!
 سېنینگ یازینگده
 سېنینگ یشنه گن بهارینگده
 حیاتبخش قویاشینگ جهانگه ساچگه ی نور
 بو نوردن قوت
 بو نوردن الهام
 خلاق اوزگه تیریکیلیک قوریش اوچون آلگه ی،
 کونگول قوشی بؤلوبان مست سیره گه ی هر دم،
 قووانچلر بیله ینگى زمان ترانه سینى:
 جهانده تینچلیک و صلح، خلق ارا یشه سین!
 اولوغ هدفلر اوچون
 دموکراسی و آزادلیک بناسی اوچون
 کوره ش - مبارزه، ایثار، خلق ارا یشه سین!

سؤنگى سؤز: مېن انچه دن بېرى برماق یا هجایی وزن گه اؤتگنمن و بیر مدتدن بېرى حتا آق شعر
 هم یازه باشله گنمن. (طبعیم طبیعی روشده وزن سیز شعرنى یاقتیرمسه هم، یاش شاعرلرنى بو یؤلگه
 چارلش و اوندەش و اولرگه اؤرنک بېرىش اوچون) شو تشویقلر و توصیه لریمنى بیر نېچه
 شاگردلریم قبول قیلیب، هجا وزننى یا وزن سیز (آق) شعر گه اؤتدیلر و جوده گؤزەل شعرلر یرەتیشگه
 قادر بؤلدیلر.
 شو آره ده جمیله ایثار، فرشته بېگم، سیاره رحمانى، دستگیر فرهود، حسین ساییس و محمد حنیف
 لطفی لر علیحده تاکیدگه ارییدیلر.

اېندی بشقه یاش شاعرلریمیزهم برماق وزنیده شعر یازیش یا که آگاهلیک بیلن آق شعر یازیشگه
 اؤتسەلر جوده یخشی بؤله دی. عروضی وزن اؤزبېک تیلیگه ماس اېمس و بیز نوایی و بابر، لطفی و
 آتایی، حافظ خوارزمی و امیری، اوویسی و نادره بېگملردن کؤپراق و یخشیراق شعر یازەآلمه ییمیز.
 یازسک هم اولردن انچه قویی راق، عروضی وزننى بوزوق، مضمون و قافیه لری تکراری شعر یازە
 آلیشیمیز ممکن. شونداق اېکن، زمانه میز سېسى بولیشیمیز و ینگى بیر آقیمنى ادبیاتیمیزنینگ
 چنقه گن چؤللریگه آقیزماغیمیز کبرەک اېمس مى؟
 آق شعرلریم دن ایکیکی اورنک:

سلام!

كېچىك قفس ايچىدە

نورلى قۇشلىق

قنات قاقماقدە

و شىققى

ججى قۇلچەسى

قفس اېشىكچەسىگە

سلام بېرماقدە

ش. يارقىن

تىنىم شرشرەسى

مهر تۆلە قۇللرىنگ

اېركەلش ياغمىرى بۇلگن زھاتى

ياغدو و تىنىم شرشرەسى

بۇلر

بختلى ساچلرىم

ش. يارقىن

فروغ فرخزاد دن مېنىنگ ترجمەم:

پرندە اولگوچى دىر

يورە گىم سىقىلگن

يورە گىم سىقىلگن

ايوان گە چىقە من و برماغىم نى

تون نىنگ تارتىلگن تېرىسى گە تىگىزە من

رابطە چراغ لرى قارانغو دىر

رابطە چراغ لرى قارانغو دىر

بىرار كىشى قوياشگە تانىتمس مېنى

بىرار كىشى چومچوقلر ضىافتىگە آلىب بارمس مېنى

اوچىش نى اېسلىب قال

پرندە اولگوچى دىر

احمد شاملو دن ترجمەم:

يوره كلريميز
يقين بولسه بير بيريگه
دنيا نينگ قه يبريده بوليشيميز نينگ
نيمه فرقى بار؟
آليسه، اما يقين بول
مېن يقيندهگى آليسليكلردن قورقه من

سياره رحمانى دن بير اورنك:

سېن قوم دانه لرى سن،
سېنده يولدوز پارلهيدى،
سېنده بار دير عقيق و مرجان.
آليس دن افسوس كه كول رنگ سن،
اېسكى عصر فيلمى كې؛
آق و قاره كورينه سن، اما!
سېن قوم دانه لرى سن.
يالغيز،
كونگول كوزى بيلن كورينگنده گينه،
آچىليب،
رنگ ساچه سن دنياگه،
اى ياشيرين يخشىليك!